

۱۲

سال سوم
زمستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۲

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۰/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۲۹

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۲۹

صص: ۸۹-۱۱۱

شاپا چاپی: ۸۹۰۱-۲۹۸
الکترونیکی: ۱۶۸۵-۲۸۲۱

نشریه مطالعات میان‌رشته‌ای تمدنی انقلاب اسلامی

الگوی راهبردی «مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی»
جهت تحقق تمدن نوین اسلامیمحمدحسین علیخانی مهرجردی^۱ | علیرضا پیروزمند^۲ | مهران کشتکار^۳ | بهروز کاملی^۴

چکیده

برای دستیابی به تمدن نوین اسلامی باید دانش متناسب در تمام عرصه‌های جامعه ایجاد شود. این مهم با سامان‌دهی مسج‌موعه تحقیقات مراکز علمی کشور در راستای هدف مذکور صورت می‌پذیرد. بدین منظور مدیریت تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی باید بتواند سرمایه‌ها و ظرفیت‌های دانشی جامعه را در جهت شناخت و سازماندهی نیازهای انقلاب اسلامی و حل آن‌ها و در قالب شبکه‌ای منسجم در اقصی نقاط جامعه اسلامی به‌کار بگیرد؛ پژوهش حاضر چنین مدیریت تحقیقاتی را «مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات» می‌نامد.

در راستای ایجاد مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات، مسئله این پژوهش ارائه «الگوی راهبردی مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات» است؛ الگوی وصفی مرکب از ابعاد و مؤلفه‌های مؤثر بر مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات و روابط و نسبت‌های بین آن‌ها.

«الگوی راهبردی مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات» با بکارگیری «روش تحقیق تکاملی» به دست آمده و شامل سه بُعد «پیشران»، «عوامل» و «نتایج» می‌باشد که مؤلفه‌های بعد پیشران شامل «مرجعیت بخشی، اعتمادزایی و تسهیل‌گری»؛ مؤلفه‌های بعد عوامل شامل «روش، منبع و مسئله»؛ و مؤلفه‌های بعد نتایج شامل ارتقاء «تمایل، تفاهم و تعاون» هستند. برای نشان دادن وجه تمایز مدیریت اسلامی و غیر اسلامی، برای هر مؤلفه معیارهای اسلامیت بیان شده است.

کلیدواژه‌ها: تمدن اسلامی، مدیریت تحقیقات، مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات، الگوی مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات، روش تحقیق تکاملی.

۱- نویسنده مسئول: دکتری تخصصی، مدیریت راهبردی دانش، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.

alikhani222@gmail.com

۲- دانشیار، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.

۳- دانشیار، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.

۴- استادیار، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.

استناد: علیخانی مهرجردی، محمدحسین؛ پیروزمند، علیرضا؛ کشتکار، مهران؛ کاملی، بهروز. الگوی راهبردی «مدیریت اسلامی

شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی» جهت تحقق تمدن نوین اسلامی، ۱۲(۳)، ۸۹-۱۱۱.

© نویسنده

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

این مقاله تحت لیسانس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه و بیان مسئله

در راستای رسیدن به تمدن نوین اسلامی نظامی از نیازمندی‌های مرتبط با هم وجود دارد که باید پاسخ داده شوند. برای پاسخگویی به نظام نیازمندی‌ها، نیاز به نظام علمی متناسب با آن است. راه رسیدن به این نظام علمی، انجام تحقیقات متناسب با آن نیازها است. این مهم نیز جز با سامان‌دهی و مدیریت مجموعه تحقیقات مراکز علمی و دانشگاهی کشور در راستای هدف مذکور صورت نمی‌یابد.

هم اکنون وضعیت مدیریت بر تحقیقات بدین گونه است که مدیریت پنهانی در سطح جهانی وجود دارد که با زمینه سازی، محققین را به سمت و سویی خاص هدایت می‌کند، به طوری که محقق برای کار تحقیقاتی خود دارای اولویت خاصی می‌شود، با روش‌های خاصی تحقیق می‌کند، منابع و شخصیت‌های خاصی مرجع او می‌شوند. کشور ما نیز در این موضوع استثنا نیست و تحت این مدیریت قرار دارد. عمده مراکز علمی و تحقیقاتی در جهان و از جمله کشور ما به صورت یک شبکه در حال تحقیق در جهت مدیریت جهانی تحقیقات هستند.^۱

مدیریت تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی باید به گونه‌ای باشد که بتواند مسئولیت هدایت و رهبری تحقیقات را در مسیر تمدن سازی نوین اسلامی، عهده‌دار شود؛ به طوری که سرمایه‌ها و ظرفیت‌های دانشی جامعه را در جهت شناخت و سازماندهی نیازهای انقلاب اسلامی و حل آن‌ها و در قالب شبکه‌ای منسجم در اقصی نقاط جامعه اسلامی به کار بگیرد؛ پژوهش حاضر چنین مدیریت تحقیقاتی را «مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات» می‌نامد. هم اکنون که نظام جمهوری اسلامی، فاقد چنین مدیریتی است، بخش زیادی از تحقیقات به جای آن که در راستای هدف عالی نظام جمهوری اسلامی انجام بگیرد، در راستای اهداف «مدیریت جهانی شبکه تحقیقات» قرار دارد که در تعارض با اهداف نظام جمهوری اسلامی است. علاوه بر این بخش محدودی از مراکز علمی و محققانی که در راستای اهداف نظام اسلامی فعالیت می‌کنند نیز با هم هماهنگ نبوده و مشخص نیست که براساس چه اولویت بندی کار می‌کنند و چه نسبتی با یکدیگر دارند.

گام نخست در ایجاد «مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی جهت تحقق تمدن نوین اسلامی» ارائه الگوی مفهومی مناسب تحت عنوان الگوی راهبردی مدیریت اسلامی

۱. این بحث در مقاله «بررسی سازوکار مدیریت جهانی شبکه تحقیقات» به صورت تفصیلی مورد بررسی قرار گرفت.

شبکه تحقیقات» است؛ یعنی الگوی وصفی مرکب از ابعاد و مؤلفه‌های موثر بر مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات و روابط و نسبت‌های بین آن‌ها، تا به واسطه آن الگو بتوان به تجزیه و تحلیل وضعیت موجود مدیریت شبکه تحقیقات، و ترسیم وضعیت مطلوب آن (مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات) پرداخت. بعد از ترسیم این دو وضعیت امکان تدوین راهبردها و سیاست‌های عبور از وضعیت فعلی به وضعیت مطلوب حاصل می‌شود.

برای رسیدن به هدف مزبور باید باید به سؤالات ذیل پاسخ داده شود:

الگوی راهبردی «مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی ایران» چیست؟
معیارهای اسلامیت این الگو چیست؟

مرور پیشینه تحقیق

اگرچه در موضوع «مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات»، پژوهش خاصی تاکنون انجام نگرفته است، با این حال برخی نگارش‌های علمی هستند که از جهاتی با موضوع این تحقیق همخوانی دارند.

رضایی (۱۳۹۲) تحقیقی تحت عنوان «تبیین و ترسیم چرخه‌ی مدیریت تولید علوم انسانی اسلامی با رویکرد الگوی مدیریت شبکه‌ای»^۱ انجام داده است. مسئله او در این تحقیق بررسی سازوکار مناسب جهت همکاری‌های بین‌سازمانی در نهادهای علمی است. نتایج حاکی از آن است که نهادهای علمی و تحقیقاتی کشور نیازمند یک مدیریت شبکه‌ای تحقیقاتی هماهنگ است که به صورت غیر متمرکز نه متمرکز (عمدتاً از طریق نرم افزار) اداره شود. با وجود چنین مدیریت شبکه‌ای، دیگر سازمان‌های موازی تحقیقاتی و بی‌ارتباط با هم در حوزه‌های علمیه، اندیشکده‌ها و فرهنگستان‌ها، پژوهشگاه‌ها، آزمایشگاه‌ها و دانشگاه‌ها و حتی نظام اجرایی وجود نخواهد داشت. حسنوی و قوچانی خراسانی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «بررسی ساختار شبکه‌ای و شبکه‌سازی در مدیریت پژوهش و فناوری»^۲ به بررسی دلایل استفاده از ساختار شبکه‌ای در مدیریت پژوهش و مزایای آن پرداخته‌اند. بر اساس این پژوهش، سازمان‌ها شبکه‌ای با هدف

۱. ارائه شده در دومین کنگره علوم انسانی اسلامی ۱۳۹۲

۲. ارائه شده در دومین همایش ملی مدیریت پژوهش و فناوری ۱۳۹۰

توسعه همکاری‌های شرکت مختلف برای تولید محصولات جامعی و کسب کارایی جمعی شکل می‌گیرند. به کارگیری ارتباط شبکه‌ای، با ساده سازی ساختار درونی هر شرکت عضو باعث افزایش کارایی و انعطاف پذیری کل شبکه، کسب رضایت و صرفه جویی‌های خارج از بنگاه می‌شوند.

محمدیان و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان «ارائه مدل رضایتمندی از نظام مدیریت پژوهش: مطالعه موردی در یک دانشگاه علوم پزشکی نظامی»^۱ به دنبال یک چارچوب نظری و عملی مناسب برای ارزیابی رضایتمندی از مدیریت پژوهش و بکارگیری آن برای ارزیابی رضایتمندی محققان در یک دانشگاه علوم پزشکی نظامی بوده‌اند. آن‌ها موفق به شناسایی ۶ بعد و ۱۵ مؤلفه برای سنجش رضایتمندی از نظام مدیریت پژوهش شدند. ابعاد اصلی سنجش رضایتمندی از مدیریت پژوهش شامل «رهبری پژوهش، ظرفیت‌سازی، امیدآفرینی، ارتباطات سازمانی، سازماندهی پژوهش و توزیع منابع» است. بیشترین رضایتمندی مربوط به امیدآفرینی و کمترین رضایتمندی مربوط به توزیع منابع است. در این تحقیق ارتباط آماری معنی داری بین متغیرهای دموگرافیک و شغلی پاسخ دهندگان با رضایتمندی از مدیریت پژوهش مشاهده نشده است.

فرزانه حاجی حسنی (۱۳۹۸) تحقیقی با عنوان «شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های تأثیرگذار بر شبکه تحقیقات دفاعی به منظور برون سپاری پروژه‌های تحقیق و توسعه آینده»^۲ انجام داده است. هدف او در این تحقیق، شناسایی شاخص‌های تأثیرگذار بر شبکه تحقیقات دفاعی بوده است. نتیجه مطالعات او، تعیین ۳۳ شاخص در قالب ۹ عامل بوده که روایی محتوایی آن‌ها توسط خبرگان مورد تأیید قرار گرفته است. پس از تجزیه و تحلیل پاسخ‌ها مشخص شده که معیارهای کیفیت، مالی، تعهد، اطمینان و منابع سازمان پیمانکار به ترتیب بیشترین اهمیت را در ارزیابی‌ها به خود اختصاص می‌دهند.

ملتسکو و همکاران (۲۰۱۲)^۳ تحقیقی را با عنوان «درک معنای آگاهی در شبکه‌های تحقیقاتی»^۴ انجام داده‌اند. سؤالات این تحقیق عبارت بوده‌اند از:

۱. مجله طب نظامی، شماره پیاپی ۹۲، مهر و آبان ۱۳۹۹، صفحات ۷۰۸-۷۱۸

۲. نشریه علمی-پژوهشی آینده پژوهی دفاعی، سال چهارم، پاییز، ۱۳۹۸، شماره ۱۴، صفحات ۸۷-۱۱۳

3. Christian Mletzko, et al

4. Mletzko C&etc, 2012, Understanding the Meaning of Awareness in Research Networks, Open University of the Netherlands Centre for Learning Sciences and Technologies.

محققان چگونه آگاهی را در زمینه شبکه‌های تحقیقاتی تعریف می‌کنند؟

چه اشکال و جنبه‌هایی از آگاهی در شبکه‌های تحقیقاتی وجود دارد؟

مدل آگاهی در شبکه‌های تحقیقاتی چگونه می‌تواند باشد؟

در این تحقیق مصاحبه هدایت شده و نیمه ساختاریافته با ۴۲ محقق انجام گرفته که دانش گسترده‌ای در زمینه همکاری در جوامع شبکه‌ای و موضوعات آگاهی دارند. براساس این مصاحبه‌ها مشخص شد هنوز هیچ درکی در زمینه یادگیری شبکه‌ای و آگاهی در شبکه‌های محققان وجود ندارد. از تجزیه و تحلیل داده‌های مصاحبه، شش شکل و پنج جنبه آگاهی در شبکه‌های تحقیقاتی ارائه شده است. در پایان یک مدل لایه‌ای از آگاهی ارائه می‌شود که توصیف می‌کند چگونه آگاهی محققان به طور معمول گسترش می‌یابد.

جان تیلور^۱ (۱۹۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «مدیریت غیر قابل کنترل: مدیریت پژوهش در دانشگاه‌های پژوهش محور»^۲ سعی کرده است به سؤالات ذیل پاسخ دهد:
برخی از ویژگی‌های کلیدی مدیریت برخی از دانشگاه‌های برجسته تحقیقاتی در جهان چیست؟

آیا مدل‌های خاصی از سازمان داخلی، رهبری، تخصیص منابع و مدیریت منابع انسانی وجود دارد که بتواند آن‌ها را به تشویق موفقیت آمیز تحقیقات کمک کند؟
برخی از ویژگی‌های کلیدی مدیریت برخی از دانشگاه‌های برجسته تحقیقاتی در جهان چیست؟ آیا مدل‌های خاصی از سازمان داخلی، رهبری، تخصیص منابع و مدیریت منابع انسانی وجود دارد که بتواند آن‌ها را به تشویق موفقیت آمیز تحقیقات کمک کند؟ به علاوه، چگونه این رویکردها با برخی از مشکلات ذاتی مدیریت تحقیق ارتباط دارند؟ به‌علاوه، چگونه این رویکردها با برخی از مشکلات ذاتی مدیریت تحقیق ارتباط دارند؟

این مقاله شش دانشگاه تحقیقاتی معتبر را نیز مورد توجه قرار داده است. این مقاله تأکید کرد که هیچ روش «درستی» برای مدیریت این مؤسسات وجود ندارد؛ مدیریت خوب باید فرهنگ نهادی، شرایط محلی و ملی و بسیاری از عوامل زمینه‌ای را منعکس کند. مدل‌های مختلف با

1. John Taylor
2. Managing the Unmanageable: the Management of Research in Research-intensive Universities
3. Higher Education Management and Policy (1996) , Volume 18, No. 2, pp. 9-34

رویکردهای مختلف ممکن است در دانشگاه‌های کم تحقیق اما مشتاق مورد نیاز باشد. به ویژه، نیاز به برنامه ریزی و تخصیص گزینشی منابع در دانشگاه در حال توسعه اهمیت بیشتری داشته باشد. دانشگاه‌های مورد مطالعه از این اصول در حاشیه، در انجام سرمایه گذاری‌های جدید، استفاده می‌کنند. اما یک فرض اساسی وجود دارد که همه اعضا و واحدهای دانشگاهی در حال انجام تحقیقات سطح بالایی هستند. اولویت بندی رقابتی در این مؤسسات کمتر مورد توجه است و تمرکز اصلی رقابت خارجی است. برخی ویژگی‌های مشترک وجود دارد که به نظر می‌رسد دانشگاه‌های تحقیقاتی را به هم پیوند می‌دهد.

پیشینه‌های مورد بررسی قرار گرفته، از منظر تبیین مفاهیم و ویژگی‌های حوزه شبکه، مدیریت تحقیقات، شبکه تحقیقات و ضرورت شبکه سازی برای تحقیقات و مدیریت تحقیقات با مطالعه حاضر اشتراکاتی دارد. مقالات سوم تا ششم از آن جایی که به دنبال دستیابی به مدل و الگو هستند، با این تحقیق مشترک هستند. اما هیچ یک از پژوهش‌های یادشده به دنبال ارائه الگویی برای مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات و حتی مدیریت شبکه تحقیقات نیستند. اگر چه موضوع موارد سوم ایجاد الگو، بوده است اما موضوع آن‌ها با موضوع تحقیق حاضر متفاوت است.

مبانی نظری و روش

۱. روش تحقیق

روش تحقیق این پژوهش، روش تحقیق تکاملی است که بر مبنای فلسفه اصالت ولایت ایجاد شده است^۱ و از نوع روش تحقیق‌های آمیخته می‌باشد؛ یعنی از خصوصیت هر دو رویکرد کمی و کیفی برخوردار است. اساس این روش تحقیق این گونه است که براساس یک مبنای پایه به یک الگوی پایه می‌رسیم، با این الگو پایه سراغ عینیت رفته و الگو سازی می‌کنیم؛ به عبارتی برای ایجاد الگو، گمانه زنی براساس الگوی پایه و با توجه به ادبیات موجود موضوع پژوهش انجام می‌گیرد.

۱. این روش تحقیق در فرهنگستان علوم اسلامی قم ابداع شده است. برای آگاهی از این مبنای فلسفی مراجعه شود به کتاب «درآمدی بر فلسفه چگونگی اسلامی» نوشته حجه الاسلام محمد متقیان تبریزی، چاپ انتشارات تمدن نوین اسلامی.

از آنجا که هم برای شناسایی ابعاد و مؤلفه‌ها و هم برای شناسایی نظام موضوعات به عینیت و ادبیات موضوع مراجعه می‌شود، این روش تحقیق جنبه کیفی دارد؛ و از آنجا که جمع‌آوری اطلاعات از عینیت به صورت هدفمند و بر اساس یک نظریه پایه است و همچنین الگوی به دست آمده باید اعتبار سنجی گردد، این روش تحقیق جنبه کمی دارد. به عبارت دیگر این روش مانند روش‌های تحقیق کیفی (مثل گراند تئوری) برای کشف ابعاد و مؤلفه‌های الگو به ادبیات تولید شده در موضوع و نظر نخبگان مربوط مراجعه می‌کند؛ اما این گونه نیست که به صورت استقرایی به تعدادی بعد و مؤلفه دست یابد و طبق نظر نخبگان نسبت بین آن‌ها را معین کند؛ بلکه بر اساس یک الگوی حاکم، برای رسیدن به تعدادی مشخص از بعد و مؤلفه که دارای نسبت‌های معین هستند، به ادبیات موضوع رجوع می‌کند.

روش تحقیق تکاملی بر اساس نگرش فلسفه اصالت ولایت نسبت به تحلیل حرکت استوار است که هر پدیده متغیر، یک نظام فاعلیت است که لزوماً از سه بعد (رکن) تشکیل یافته است. این سه بعد عبارتند از زمان، مکان و نسبت بین زمان و مکان که حاصل ارتباط سه فاعل می‌باشد. زمان ناظر به تغییرات و جهت موضوع است؛ مکان ناظر به ساختار موضوع است و نسبت بین زمان و مکان در قالب آثار یا کارکرد موضوع قابل شناسایی است. زمان متناظر با بعد توسعه، مکان متناظر با بعد ساختار و آثار متناظر با بعد نسبت بین زمان و مکان است. می‌توان متناظر با موضوع مورد بحث، نام‌های عینی‌تری به جای توسعه، ساختار، کارکرد گذاشته می‌شود. (پیروزمند و جهانبخش ۱۳۹۷) همچنین بعد توسعه نسبت به بعد ساختار، و بعد ساختار نسبت به بعد کارکرد اولویت دارند. (پیروزمند و علیخانی ۱۳۹۶) نکته دیگر این است که این سه بعد نمی‌توانند از هم بریده شوند و باید در هم انعکاس یافته و ضرب شوند. عمل ضرب در جدول ماتریس صورت می‌گیرد و طی آن اصطلاحات سه قیدی به دست می‌آیند. (پیروزمند و علیخانی ۱۳۹۶)

در این پژوهش، جهت ایجاد الگوی مورد نظر، ابتدا به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته شده است. اسناد بالادستی، پیشینه تحقیق و نظر خبرگان و نخبگان مرتبط با موضوع، از جمله منابع هستند. سپس اطلاعات جمع‌آوری شده تجزیه و تحلیل می‌گردند. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده، از قواعد الگوسازی در روش تحقیق تکاملی استفاده خواهد شد. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات در روش تحقیق تکاملی، «گمانه زنی، گزینش، پردازش» نسبت به ابعاد «توسعه،

ساختار و کارکرد» و سه مؤلفه وصفی هر بعد (مطابق با منطق روش تحقیق تکاملی)، براساس اطلاعات جمع آوری شده می‌باشد. لازم به ذکر است خلاقیت افراد در روش «گمانه، گزینش، پردازش» در به دست آوردن مؤلفه‌ها بسیار مؤثر است.

گمانه یعنی حدس، ابداع احتمال؛ گزینش یعنی از بین این احتمالات، احتمال برتر را انتخاب کردن؛ و پردازش یعنی احتمال برتر را تثبیت و تقویت کردن. در تحقیق آن چه موضوعیت دارد گمانه زنی است نه اطلاعات. اگر محقق هزاران کتاب را ببیند ولی نتواند گمانه جدیدی بزند، تحقیقی شکل نمی‌گیرد. تحقیق وقتی شکل می‌گیرد که فرد بتواند گمانه زنی کند؛ اما برای شکل گیری گمانه و گزینش گمانه بهتر، ناگزیر باید اطلاعات مفید گردآوری شود.

فرد با توجه به اطلاعات تنها یک احتمال نمی‌دهد، بلکه در قدم اول خود را محدود نمی‌کند و هر احتمالی که به نظر می‌تواند کمک کند، در منظومه ملاحظاته‌اش می‌آورد (گمانه). بعد از ایجاد گمانه‌های مختلف، با ملاک‌هایی شروع به غربال گمانه‌ها می‌کند و قوی‌ترین گمانه را انتخاب می‌کند (گزینش). بعد از گمانه‌زنی و گزینش یک احتمال، نوبت به پردازش آن است؛ یعنی باید شواهد و قرائن کافی برای تأیید گمانه گزینش شده جمع آوری شود. بنابراین پردازش، معادل فرضیه سازی است. فرضیه فراتر از احتمال است. فرضیه همان نظریه اثبات نشده است که برای تبدیل به نظریه باید ارزیابی شود.

۲. تعریف مفاهیم

شبکه: بورگاتی و هالگین^۱ یک تعریف عام از شبکه ارائه داده‌اند که شامل شبکه‌های انسانی و غیر انسانی می‌شود: شبکه شامل مجموعه‌ای از بازیگران یا گره‌ها به همراه مجموعه‌ای از پیوندها از نوع مشخص (مانند دوستی) است که آن‌ها را به هم پیوند می‌دهد. (Borgatti & Halgin, 2011: 1169) در این تعریف به عناصر اصلی شبکه مثل استقلال اعضا اشاره نشده است. بنابر تعریف هاور کوبرت، شبکه عبارت است از هر گروهی از افراد یا سازمان‌ها که داوطلبانه به تبادل اطلاعات و یا کاربرد فعالیت مشترک پردازند و خود را در راستای این اهداف سازمان دهنده به گونه‌ای که فرد یا سازمان استقلال و تمامیت خود را حفظ نمایند (تولایی و فیلی، ۱۳۹۵: ۱۷۰). این تعریف نسبتاً جامعی از شبکه است. اما تعریف منتخب از شبکه در این پژوهش که سعی شده جامع‌تر و منسجم

1. Borgatti & Halgin

تر از تعریف هاور کوپرت باشد، عبارت است از: مجموعه‌ای از منابع انسانی، اطلاعات و امکانات (مقدورات) که در جهت انجام فعلی خاص با حفظ استقلال اعضا با یکدیگر مرتبط شده‌اند. شبکه تحقیق: بنا به تعریف (بانک مرکزی اروپا)^۱ شبکه‌های تحقیق تعامل بین محققان را تحریک می‌کنند و تبادل اطلاعات را ارتقا می‌بخشند.^۲ بنا بر نظر ملتزکو و همکاران^۳ شبکه‌های تحقیقاتی ممکن است به عنوان یک نوع خاص از شبکه‌های یادگیری، شبکه‌های اجتماعی آنلاین مشاهده شود که اعضای آن‌ها محققانی هستند که برای دستیابی به اهداف فردی و مشترک (یادگیری) از خدمات مختلف یادگیری استفاده می‌کنند (Mletzko, et.al, 2012:14). در تعاریف ارائه شده، از اوصاف اصلی شبکه تحقیق یعنی استقلال و هم افزایی اعضا، بحثی به میان نیامده است. تعریف منتخب در این پژوهش عبارت است از: مجموعه‌ای از منابع انسانی، اطلاعات و امکانات (مقدورات) که در جهت ارتقاء مشارکت و هم افزایی در تولید علم و ایجاد تفاهم علمی با حفظ استقلال اعضا با یکدیگر مرتبط شده‌اند.

مدیریت اسلامی: تعریف مرحوم آیت الله مصباح یزدی از مدیریت اسلامی عبارت است از: نظام ارزشی اسلام مدیریت مدیران مسلمان را تحت تأثیر قرار می‌دهد، در روش‌های عملی آن‌ها تأثیر می‌گذارد و به حرکت آن‌ها جهت می‌دهد.....معنای صحیح مدیریت اسلامی همین است. (مصباح یزدی، ۱۳۸۸: ۲۶۲). این تعریف بسیار کلی بوده و در آن ویژگی‌های خاص مدیریت اسلامی لحاظ نشده است. در تعریف آقا پیروز و همکاران، مدیریت اسلامی شیوه به کارگیری منابع و امکانات مادی برگرفته از آموزه‌های اسلامی برای نیل به اهدافی که متأثر از نظام ارزشی است. (علی آقا پیروز و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۱) در این تعریف به صورت کلی مدیریت اسلامی، شیوه برگرفته از آموزه‌های اسلامی بیان شده است. تعریف منتخب از مدیریت اسلامی عبارت است از: مدیریت اسلامی، مدیریت بر عناصر و عوامل یک مجموعه با مدنظر قرار دادن اراده منابع انسانی جهت رسیدن به هدفی الهی می‌باشد.

مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات: با توجه به تعاریف منتخب از مدیریت اسلامی و شبکه تحقیقات، تعریف منتخب از مدیریت شبکه تحقیقات عبارت است از: مدیریت بر منابع انسانی،

1. European Central Bank

2. <https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-research/research-networks/html/index.en.html>

3. Mletzko, et.al

اطلاعات و امکانات (جریان مقدورات) در جامعه علمی به صورت غیرمتمرکز جهت ارتقاء مشارکت و هم افزایی در تولید علم و ایجاد تفاهم علمی به منظور تحقق تمدن اسلامی.

الگوی راهبردی «مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی»: نظامی است از ابعاد و مؤلفه‌های مؤثر بر مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی ایران و روابط و نسبت‌های بین آن‌ها که امکان تجزیه و تحلیل وضعیت موجود، و ترسیم وضعیت مطلوب را فراهم می‌کند.

یافته پژوهش

در راستای پاسخ به سوالات این پژوهش، یافته‌های این پژوهش در دو بخش ارائه الگوی مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات و معیارهای اسلامیت این الگو ارائه می‌شود.

الگوی راهبردی «مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی ایران»

۱. ابعاد و مؤلفه‌های «الگوی راهبردی مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی» با تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعاتی که به روش اسنادی و کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده‌اند، و با روش «گمانه، گزینش و پردازش» به دست آمده‌اند. در روش تحقیق تکاملی برای هر موضوع سه بعد و برای هر بعد سه مؤلفه در نظر گرفته می‌شود؛ این سه بعد عبارتند از «توسعه، ساختار و کارکرد» که باید مؤلفه‌های این سه بعد انتخاب شده و ارتباط بین آن‌ها برقرار شود.

تعیین مؤلفه‌های «توسعه، ساختار و کارکرد» بدین گونه است که ابتدا با مطالعه کتابخانه‌ای مبسوط در منابع «وحياني، عقلاني و تجريبي» متناسب با تعريف ارائه شده از موضوع، و بهره‌گیری از نظر خبرگان، ادبیات بحث جمع‌آوری شده^۱ و زمینه برای گمانه زنی فراهم می‌آید.

در مرحله بعد گمانه زنی به صورت گسترده صورت می‌گیرد، و فهرستی از اوصافی که می‌توان با «ب» آورد، برای بعد توسعه جمع‌آوری می‌شود؛ فهرستی از اوصافی که می‌توان با «در» آورد، برای بعد ساختار جمع‌آوری می‌شود؛ فهرستی از اوصافی که می‌توان با «برای» آورد، برای

۱. این داده‌ها و اطلاعات بخشی از تلاش نگارنده در جهت انجام رساله دکتری است که به صورت طبقه‌بندی شده در فصل دوم رساله تدوین شده است، و بخشی از آن در مقاله‌ای با عنوان «بررسی سازو کار مدیریت جهانی شبکه تحقیقات»، در ششمین کنگره علوم انسانی اسلامی ارائه شده است.

بعد کارکرد جمع آوری می‌شود. باید توجه داشت که لازم نیست حتماً اوصاف جمع آوری شده در منابع مورد بررسی وجود داشته باشند، بلکه می‌تواند حاصل خلاقیت فرد بوده و توسط وی ابداع شود.

سپس سعی می‌شود مواردی که مناسب‌تر هستند، به عنوان مؤلفه‌های بعد مورد نظر «گزینش» شوند. البته این گزینش، حتمی نیست و می‌تواند در طول تحقیق تغییر کند. انتخاب نهایی مؤلفه‌ها مبتنی بر شواهد و قرائن کافی، به معنای پردازش یا ایجاد فرضیه است. این روند در تعیین مؤلفه‌های «الگوی راهبردی مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی» توسط تیم تحقیق در جلسات کارشناسی صورت پذیرفته است.

در بیان ابعاد «الگوی راهبردی مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی» به جای «توسعه، ساختار و کارکرد»، از سه نام «پیشران، عوامل و نتایج» استفاده می‌شود. مؤلفه‌های بعد پیشران (توسعه) مجموعه عواملی هستند که بیش‌ترین نقش را در تکامل موضوع دارا هستند. در این موضوع، مؤلفه‌های بعد پیشران بیان‌کننده فعل «مدیریت اسلامی» حاکم بر شبکه تحقیقات است. نقش مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات، هدایت‌گری شبکه تحقیقات در جهت اهداف مدیریت است، بنابراین برآیند اوصاف توسعه باید هدایت‌گری باشد. سه مؤلفه این بعد عبارتند از: «مرجعیت بخشی، اعتمادزایی و تسهیل‌گری».

مؤلفه‌های بعد عوامل، اجزاء ساختار درونی «مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات» را تشکیل می‌دهند. تحول و تکامل در این سه مؤلفه، به معنای تحول و تکامل در موضوع «مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات» است. در این موضوع، مؤلفه‌های بعد عوامل بیان‌کننده فعل تحقیق که در شبکه تحقیقات انجام می‌گیرد، است. این سه مؤلفه عبارتند از: «روش، منبع و مسئله (موضوع)» مؤلفه‌های بعد نتایج (کارکرد) در هر موضوع، مشخص می‌کنند که تحول در آن موضوع به چه میزان بوده است. مؤلفه‌های بعد نتایج در این موضوع عبارتند از ارتقاء «تمایل، تفاهم و تعاون»؛ یعنی حاصل مدیریت اسلامی بر شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی عبارت است از: ارتقاء «تمایل، تفاهم و تعاون» محققین در شبکه تحقیقات.

با توجه به بیان ابعاد و مؤلفه‌های سه بعد الگو، «الگوی راهبردی مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی» از قرار ذیل است:

مؤلفه‌ها			ابعاد
تسهیل‌گری	اعتماد‌زایی	مرجعیت‌بخشی	پیشران
موضوع	منبع	روش	عوامل
تعاون	تفاهم	تمایل	نتایج

شکل شماره ۱: الگوی راهبردی مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی (ایجاد شده توسط مؤلف) الگو براساس این اصل تنظیم می‌گردد که مؤلفه‌ها نباید به صورت بخشی از یکدیگر منفک باشند، بلکه باید تأثیر هر مؤلفه روی سایر مؤلفه‌ها و کل قابل مشاهده باشد. این امر ایجاب می‌کند که اوصاف «پیشران، عوامل و نتایج» به یکدیگر مقید گردد به طوری که اوصاف مرکبی تشکیل شوند که هر وصف متشکل از سه قید است. قید اول آن مربوط به اوصاف پیشران، قید دوم آن مربوط به اوصاف عوامل و قید سوم آن مربوط به اوصاف نتایج باشد. این نحو مقید کردن، اولویت بندی آن‌ها را نیز نسبت به یکدیگر نشان می‌دهد. حاصل این اضافه به دست آمدن ۲۷ وصف سه قیدی به شکل زیر است:

شکل شماره ۲ نمودار دایره‌ای تقویم ابعاد و مؤلفه‌های الگوی راهبردی مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی (ایجاد شده توسط مؤلف)

نسبت بین مؤلفه‌ها در این الگو بدین گونه است که مؤلفه‌های پیشران («مرجعیت بخشی، اعتمادزایی و تسهیل‌گری») نسبت به مؤلفه‌های عوامل («روش، منبع و موضوع») دارای اولویت است، و مؤلفه‌های عوامل نسبت به مؤلفه‌های نتایج («تمایل، تفاهم و تعاون») از اولویت بیشتری برخوردار هستند. همچنین در هر سه مؤلفه، مؤلفه اول نسبت به مؤلفه دوم و مؤلفه سوم نسبت به مؤلفه سوم دارای اولویت است. بدین ترتیب در سه وصف «مرجعیت بخشی، اعتمادزایی و تسهیل‌گری»، مرجعیت بخشی نسبت به اعتمادزایی و اعتمادزایی نسبت به تسهیل‌گری دارای اولویت است. در سه وصف «روش، منبع و موضوع»، روش نسبت به منبع و منبع نسبت به موضوع دارای اولویت است. در سه مؤلفه «تمایل، تفاهم و تعاون»، تمایل نسبت به تفاهم و تفاهم نسبت به تعاون دارای اولویت است.

جهت اعتبار یابی الگوی به دست آمده، روش تحقیق و چارچوب نظری، کلیه دستاوردها و نتایج به دست آمده، به صورت فایل ورد و اسلایدهای مصور در قالب فایل پاورپوینت جهت برگزاری پنل‌های تخصصی و پرسشنامه تهیه و تنظیم گردید. در این پنل و مصاحبه‌ها ابتدا مسئله، هدف، سوالات تحقیق و روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش ارائه گردید و در مرحله بعدی از ارائه به تشریح الگوی پیشنهادی شامل ابعاد، مؤلفه‌ها، ارتباط مابین آن‌ها و معیارهای اسلامیت پرداخته شد. در مجموع با احتساب اعضای تحقیق، این الگو به تأیید ۲۰ نفر از نخبگان حوزوی و دانشگاهی رسیده است.

۲. معیارهای اسلامیت «الگوی مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی»

مؤلفه‌های ارائه شده در این الگو، خاص مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات نیست، بلکه برای هر گونه مدیریتی بر شبکه تحقیقات، نیاز به این مؤلفه‌ها است. وجه تمایز مدیریت اسلامی و غیر اسلامی به ویژگی‌ها و معیارهایی است که برای مؤلفه‌ها تعیین می‌شود.

۲-۱. معیارهای مؤلفه‌های بعد پیش‌ران

الف) معیارهای اسلامیت مرجعیت بخشی

۱. اولویت داشتن موضوعات در راستای اهداف جامعه اسلامی: یک معیار مرجعیت بخشی و اعتباردهی مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات به یک تحقیق، اولویت داشتن موضوع آن در راستای پاسخ به نیازهای جامعه اسلامی است. این نیازها می‌تواند نیازهای بالفعل جامعه یا نیازهای بالقوه در جهت رسیدن به جامعه مطلوب (تمدن اسلامی) باشد. در این رابطه مقام معظم رهبری می‌فرماید: «علم با ارزش است و از جمله عواملی که ارزش علم را بیشتر می‌کند، این است که علم با غایت و هدف‌های مشخصی که طبق نیازها تنظیم شده است، به طرف پیشرفت و توسعه سیر کند.»^۱

۲. «حجیت دینی، تلائم نظری و کارایی تجربی» معیارهای صحت علمی: صحت علمی معیار دیگر مرجعیت بخشی است به طوری که صحت علمی هر محصول علمی باید توسط شاخص‌هایی ارزیابی شود. «در تولید علم دینی، منابع معرفت علاوه بر عقل و تجربه، وحی نیز می‌باشد. به دلیل تغییر منابع شناختی در تولید علم، نیاز به تغییر در معیار صحت علم نیز پدید می‌آید؛ کارآمدی نظریه‌های علمی و تأیید تجربی آن‌ها نمی‌تواند به تنهایی معیار صحت علم قرار گیرد. ... بنابراین به دلیل حضور منابع مختلف شناختی در تولید علم، معیار صحت علم دینی، علاوه بر کارایی و تأیید تجربی، شامل حجیت دینی و تلائم نظری نیز می‌شود.» (میرباقری، ۱۳۸۵)

۳. اعتبار دهی به محصولات علمی فارغ از صاحب آن: اعتباردهی به اشخاص ولو دارای محصولات با ارزش، نوعی حاکم کردن شخصیت بر فرآیند تولید علم است تا حاکمیت استدلال و اتقان علمی. از این رو برای مرجعیت بخشی در این نظام علمی، هر محصول علمی بدون توجه به فردی که آن را تولید کرده است، در معرض عموم قرار گرفته و مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در این باره امام علی (علیه السلام) می‌فرماید: انظر إلى ما قال ولا تنتظر إلى من قال یعنی به گفته بنگر نه به گوینده آن.^۲

۱. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار اساتید دانشگاه شهید بهشتی (۱۳۸۲/۲/۲۲)

۲. غررالحمک و درالکلم، ح ۵۰۴۸

۴. الگوسازی شخصیت مطلوب در شبکه علمی: معمولاً هر شبکه علمی الگو و تیپ شخصیتی ممتاز خود را مشخص می‌کند؛ به عبارتی باید معین گردد که انسان تراز شبکه علمی کیست، دارای چه خصوصیتی می‌باشد و چه کمکی در هم افزایی و تکمیل نظام تحقیقات بر عهده دارد. در شبکه اسلامی نیز باید این الگو سازی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی اتفاق بیفتد. افرادی الگو شوند که با تلاش بدون چشم داشت مادی و رفتارهای ایثارگرانه، توانایی تحول در مسیر علم نافع و تشخیص مسائل مناسب جامعه اسلامی را داشته باشند.

ب) معیارهای اسلامیت اعتمادزایی

۱. حضور مؤثر محققین در فرآیندهای تصمیم سازی و تصمیم گیری شبکه: نظام جمهوری اسلامی مبتنی بر نظام امامت و امت است. نظام امامت - امت مبتنی بر توسعه حضور و مشارکت همه آحاد امت است؛ یعنی در نظام امامت-امت نمی‌توانیم بگوئیم یک عده برای یک عده دیگر تصمیم گیری می‌کنند و یک عده دیگر تنها تصمیم‌پذیری می‌کنند و مشارکت ندارند، بلکه هر کسی در منزلت خودش در این نظام، در اراده اجتماعی مشارکت دارد (حسینی الهاشمی، ۱۳۷۷، جلسه هجده) اثر نظام امامت و امت باید در تمام ساختارهای جامعه از جمله ساختارهای علمی بروز یابد. در شبکه اسلامی تحقیقات، محققین در تمام مراحل از ایجاد آرمان اجتماعی، تولید مسئله، حل مسئله و حتی ارزیابی محصولات علمی حضور دارند. با حضور مؤثر اعضای شبکه در فرآیندهای تصمیم سازی و تصمیم گیری، اعتماد آن‌ها به تصمیماتی که در شبکه گرفته می‌شود، افزایش یافته و تمایل آن‌ها برای انجام فعالیت در راستای آن تصمیمات نیز افزایش می‌یابد. (دهمرد و ناستی زایی، ۱۳۹۸: ۱۶۰) در وضعیت کنونی غرب، تصمیم گیری در باب علم در حال تبدیل شدن به تصمیم گیری در یک نهاد متمرکز مشکل از شرکت‌های بزرگ، بانک‌ها، رهبران نظامی و شرکت‌های علمی است، به طوری که عموم مردم دخالتی در این تصمیم گیری‌ها ندارند. (امامی کوپایی و حقیقت، ۱۳۹۸: ۴۹) همچنین ایجاد آرمان و موضوعات کلان در دست مؤسساتی مانند دارپا است و محققین باید در خدمت آن‌ها باشند (Faircount Media Group; 2018: 17).

۲. شفافیت در شبکه: یکی از ویژگی‌های نظام اسلامی و جود شفافیت در آن است. امام علی (علیه السلام) می‌فرماید: **أَلَا وَ إِنَّ لَكُمْ عِنْدِي أَلَّا أَحْتَجِزَ دُونَكُمْ سِرًّا إِلَّا فِي حَرْبٍ وَ لَا أَطْوِي دُونَكُمْ أَمْرًا إِلَّا فِي حُكْمٍ؛** یعنی بدانید، حقی که شما بر عهده من دارید، این است که چیزی را از شما

مخفی ندارم، جز اسرار جنگ را و کاری را بی مشورت شما نکنم، جز اجرای حکم خدا را^۱. در شبکه اسلامی تحقیقات که بخشی از جامعه اسلامی است، نیز این شفافیت باید وجود داشته باشد. داده‌هایی که در اختیار محقق قرار می‌گیرد، نتایجی که از تحقیقات به دست می‌آید و استفاده‌ای که از نتایج تحقیقات می‌شود، باید همگی شفاف باشند.

ج) معیارهای اسلامیت تسهیل‌گری

۱. تسهیل دستیابی به موضوعات مناسب: یکی از وظایف مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات، تسهیل مسیر محققین در دست یافتن به موضوعات مناسب است. در این راستا مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات باید نیازهای بالفعل و بالقوه جامعه اسلامی را شناسایی کرده و آن‌ها را به محققین معرفی کند. در معرفی موضوعات، مدیریت باید با مشاوره‌های علمی به محققین، باعث آشنایی و آگاهی یافتن آن‌ها نسبت به تأثیر انجام تحقیق در موضوع معین در حال و آینده جامعه می‌شوند. بدین ترتیب مسیر انتخاب موضوعات برای محققین آسان می‌شود.

۲. دسترسی محققین به عالمان حوزوی و دانشگاهی و فعالان تجربی: به طور معمول محققین برای انجام تحقیق باید به افراد مناسب با موضوع تحقیق مرتبط شوند. یک از اعمال تسهیل‌گری در شبکه‌های علمی، ایجاد شبکه ارتباطی محقق با سایر محققین و افراد مرتبط است. (ابراهیمی و دیگران، ۱۳۹۷: ۵۸) با توجه به این که در شبکه اسلامی، برای هر تحقیق باید از منابع «وحيانی، عقلانی و تجربی» استفاده کرد، این افراد مرتبط می‌تواند عالمان حوزوی و دانشگاهی و یا فعالان تجربی باشند.

۳. مهارت افزایی محققین: در یک شبکه علمی، توانمند سازی و مهارت افزایی در جهت انجام فعالیت تحقیقاتی می‌باشد. در شبکه اسلامی علاوه بر مهارت‌های عمومی، باید مهارت‌های خاص با توجه به جایگاه محقق در تحقیق انجام پذیرد؛ به عبارتی، این که محقق در زمینه وحيانی یا عقلانی یا تجربی فعالیت می‌کند، نیاز به مهارت خاص در آن زمینه است.

۴. ارائه تسهیلات به محققین: انجام فعالیت‌های تحقیقاتی در شبکه علمی، نیاز به تسهیلات در زمینه‌های مختلف است. ابزارهای مورد نیاز هر تحقیق، خدمات حقوقی برای برخی از فعالیت‌های

۱. نهج البلاغه نامه ۵۰.

درون و بیرون از شبکه و هدایت تسهیلات مالی، از جمله این تسهیلات است. (محمد هاشمی، ۱۳۹۶: ۸۳) برای تامین نیازهای مالی شبکه اسلامی، ایده اقتصاد احسان محور (به معنای مشارکت از روی احسان مردم برای تامین نیازهای نظام تحقیقات مانند وقف) مطرح است.

۲-۲. مؤلفه‌های بعد عوامل

الف) معیارهای اسلامیت روش

۱. پذیرش مفاهیم «وحيانی، عقلانی و تجربی» در تولید فرضیه: برای هر پدیده بی‌شمار روابط قابل تصور است و هر نوع رابطه تصویر خاصی از پدیده ارائه می‌کند. فرضیه، الگوی اولیه‌ای است که در آن برخی عناصر و ارتباطات حذف شده‌اند، و عناصر و ارتباطاتی که قابلیت دارند وضعیت موجود را به وضعیت مطلوب برسانند، وجود دارد. (واسطی، ۱۳۸۲: ۱۵۸) به عبارتی در هر فرضیه علمی از اطلاعاتی که غیر مهم و غیر مؤثر فرض شده، اغماض شده و مفاهیم و اطلاعات حیاتی برجسته شده‌اند. با توجه به منشا معرفت بودن «وحي، عقل و تجربه»، تولید فرضیه‌ای که در آن مفاهیم وحيانی برجسته شده باشد، وامدار روشی است که در ماهیت خود جریان وحي را در تولید فرضیه به رسمیت شناخته باشد.

۲. بازتاب نقد روش‌های مبتنی بر مبانی سکولار: در این شبکه روش‌های مبتنی بر مبانی سکولار مورد نقد علمی قرار گرفته و نتیجه نقد آن‌ها در اختیار محققین قرار می‌گیرد. با نقد عالمانه این نوع از روش‌ها، محققین با آگاهی بهتری به انتخاب روش‌های مناسب دست می‌زنند.

۳. استفاده از نظام روش‌های هماهنگ در تولید علوم: در صورتی که از روش‌های تحقیق مبتنی بر پارادایم‌های مختلف و احیانا متعارض استفاده شود، باعث تقویت هرج و مرج در فعالیت‌های اجتماعی می‌شود. (ایمان، ۱۳۹۴: ۴۰) برای جلوگیری از تشتت در علوم تولید شده و آثار فرهنگی و اجتماعی آن، «یک نرم افزار روش تحقیقی نیاز است که بتواند حوزه‌های مختلف را به صورت پیوسته به هم ببیند و بتواند حوزه تفقه دینی را با حوزه دانش‌های تجربیدی و تجربی، مرتبط کند و به عکس، حوزه دانش‌های تجربی را به دانش‌های دینی و حوزه معرفت دینی و تفقه دینی معطوف سازد.» (میرباقری، ۱۳۸۹: ۵) این امر باعث هم‌افزایی فضای تحقیقات شده و از بروز تعارض و تشتت در روند تولید علوم جلوگیری می‌کند.

ب) معیارهای اسلامیت منبع

۱. «وحي، عقل و تجربه» به عنوان منابع معتبر: با توجه به این که در تولید علوم انسانی اسلامی «وحي، عقل و تجربه» سه منشأ معرفتی هستند، یکی از ویژگی‌های منابع در این نظام تحقیقاتی، به رسمیت شناخته شدن هر سه منشأ معرفتی فوق به عنوان منابع جمع آوری اطلاعات است.
۲. اصالت صدور منابع وحيانی: با توجه به وجود روایات جعلی و تحریف بعضی روایات، نیاز به اصولی است که تحریف و اشتباهات را مشخص کند. علم به این اصول در دانشی به نام اصول فقه است. (صفایی حائری، ۱۳۸۰: ۳۶) شبکه باید امکان احراز صدور را در اختیار محقق قرار دهد.
۳. معرفتی و اولویت‌بندی منابع متناسب با هر موضوع: این شبکه قادر خواهد منابع «وحيانی، عقلانی و تجربی» متناسب با هر موضوع را به صورت اولویت‌بندی شده به محققین معرفی کند.

ج) معیارهای اسلامیت موضوع

۱. ضرورت موضوع با توجه به اهداف نظام اسلامی: هر جامعه متناسب با حساسیت‌ها و گرایش‌هایی که دارد برخی از نیازمندی‌ها را نسبت به برخی دیگر بیشتر مورد توجه قرار می‌دهد. (رضوی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۲) در این راستا مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات مؤلف به شناسایی موضوعات مناسب جامع اسلامی و طبقه‌بندی و اولویت‌بندی آن‌ها است. از آن جایی که بخشی از موضوعات به صورت زنجیره به هم متصل هستند و فعالیت روی یک موضوع منوط به اتمام کار بر روی موضوع دیگر است، وجود یک طرح جامع تحقیق که در آن موضوعات مختلف براساس اهمیتشان طبقه‌بندی شده و منزلت یافته‌اند، ضروری است.
۲. جانمایی موضوعات در نظام منطقی: در این شبکه، با توجه به نیازهای بالفعل و بالقوه جامعه اسلامی، موضوعات مختلف جهت تحقیق، به صورت یک نظام دیده شده و ارتباطات هر موضوع با سایر موضوعات در جهت پاسخگویی به نیازهای جامعه معین می‌گردد.
۳. پویایی موضوع: با توجه به پیشرفت جامعه اسلامی از یک طرف، و موضوعاتی که رقیب به آن می‌پردازد (زیرا رقیب با پرداختن به برخی موضوعات، باعث غلبه و سلطه بر ما می‌شود) موضوعات جدید در دستور کار شبکه قرار می‌گیرد.

۲-۳. مؤلفه های بعد نتایج

الف) معیارهای اسلامیت تمایل

۱. ایجاد تمایل از طریق آگاهی بخشی صحیح: در شبکه اسلامی هر فرد با اختیار خود و با آگاهی از آن چه در شبکه تحقیقات اتفاق می‌افتد، میل به مشارکت در آن پیدا می‌کند، نه براساس تبلیغات کاذب؛ به عبارت دیگر مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات برای ایجاد و افزایش تمایل محققین به مشارکت در شبکه تحقیقات، به تبلیغات اغواگر دست نمی‌زند، بلکه با آگاهی بخشی صحیح سعی در جذب آن‌ها دارد.

۲. عوامل انگیزه بخش معنوی: در این شبکه امکانات مادی در حد برآورده کردن نیازها است، محققین به علل معنوی تمایل به فعالیت در آن دارند. پاسخگویی به خلاءهایی جامعه اسلامی، علاقمندی به مقابله با شبکه استعماری علم، تمایل به پیشرفت علمی کشورهای عقب‌نگه داشته شده و... از جمله عوامل انگیزه بخش به محققین است. البته در صورتی که یکی از محققین دچار مشکل مادی شد، باید سعی شود حتی الامکان آن مشکل برطرف گردد، تا از پراکندگی ذهنی او جلوگیری شود.

۳. برقراری رابطه اخوت و محبت بین محققین: با توجه به وجود انگیزه‌های معنوی در محققین، بین آن‌ها رابطه محبت و محبت برقرار می‌شود. تا زمانی که فعالیت اعضای شبکه بر محور این انگیزه‌های معنوی باشد، همبستگی بین آن‌ها روز افزون بوده و کارآمدی شان بیشتر می‌شود (حسینی الهاشمی، ۱۳۷۶، جلسه دوم)

ب) معیارهای اسلامیت تفاهم

۱. تقویت و تصدیق دست آوردهای تحول آفرین توسط کاربران شبکه: نوآوری در شبکه اسلامی تحقیقات از اهمیت به سزایی برخوردار است. در این رابطه مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «تولید علم، فقط انتقال علم نیست؛ نوآوری علمی در درجه اول اهمیت است. این را من از این جهت می‌گویم که باید یک فرهنگ بشود. این نو اندیشی، فقط مخصوص اساتید نیست؛ مخاطب آن، دانشجویان و کل محیط علمی هم است.»^۱ کاربران شبکه اسلامی تحقیقات در برابر دست آوردهای جدید و تحول آفرین، نه تنها مقاومت نمی‌کنند بلکه استقبال کرده و درصدد تقویت آن

۱. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در جمع دانشجویان و اساتید دانشگاه صنعتی امیرکبیر (۱۳۷۹/۱۲/۹)

بر می‌آیند. به همین دلیل تفاهم بر سر محصولات جدید مشکل نیست. البته واضح است که هر محصول علمی باید براساس اصول علمی پذیرفته شده در شبکه ایجاد شده باشد.

۲. وجود بستر مناسب نقد و گفتگو: بنابر تعلیمات قرآن و سایر متون اسلامی، مومنین باید پذیرای نقد و نظرات مختلف باشند. در این رابطه قرآن کریم می‌فرماید: «فَبَشِّرْ عِبَادِ * الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ» پس بندگان مرا بشارت ده! همان کسانی که سخنان را می‌شنوند و از نیکوترین آن‌ها پیروی می‌کنند. (الزمر/۱۸-۱۷). محققین در شبکه تحقیق اسلامی نیز دارای چنین ویژگی می‌باشند. صاحبان ایده‌ها و محصولات جدید علمی، پذیرای گفتگو با هر فرد در هر جایگاه و احیاناً نقدهای سازنده از طرف آن‌ها جهت بهبود ایده و محصول خود می‌باشند.

۳. قدرت شناخت جهت‌گیری صحیح و غلط در تحقیقات: با توجه به معیارهای ارائه شده برای «روش، منبع و موضوع» صحیح، کاربران شبکه توان فهم جهت‌گیری «روش، منبع و موضوع» تحقیقات را دارند و جهت‌گیری صحیح یا غلط هر تحقیق در هر کدام از اجزاء آن را تشخیص می‌دهند. این امر تفاهم در قبول یا رد یک محصول تحقیقی را آسان می‌کند.

۴. استفاده از روش‌های هماهنگ توسط محققین: در این شبکه محققین از روش‌های هماهنگ در تحقیقات استفاده می‌کنند که باعث ایجاد نظام علمی هماهنگ می‌شود، و بدین ترتیب زمینه تفاهم بیشتری به وجود می‌آید.

ج) معیارهای اسلامیت تعاون

۱. رجحان داشتن تحقیقات جمعی: به کارگیری ساز و کارهای گروهی مانند کارهای تیمی، اجرای پروژه‌های گروهی و یادگیری گروهی، از جمله مهم‌ترین عوامل تولید دانش در مراکز علمی هستند. (سلیمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱۰) اما علاوه بر مزیت‌های کار علمی جمعی، آن چه در این شبکه تحقیقات باعث رجحان کار جمعی شده، این است که در هر نظریه علمی (در علوم انسانی اسلامی) منابع «دینی، عقلی و تجربی» متقوماً حضور دارند، بنابراین در هر تحقیق باید متخصصین هر سه حوزه حضور داشته باشند و با یکدیگر تیم تحقیقاتی تشکیل دهند.

۲. تعاون براساس احسان: در این نظام تحقیقاتی که اعضای آن دارای انگیزه‌های معنوی هستند، همکاری براساس دستگیری و احسان است نه برای رسیدن به نفع شخصی. هر فرد به راحتی

درخواست فرد دیگری را برای همکاری علمی می‌پذیرد، و از همه توان خود برای حل مسئله دیگران نیز استفاده می‌کند.

۳. اطلاع‌رسانی نسبت به شیوه‌ها و مراکز شبکه استعماری علم: برای جلوگیری از همکاری اعضای شبکه با شبکه استعماری علم و در خدمت آن شبکه قرار گرفتن، مراکز عضو این شبکه استعماری و شیوه فعالیت آن‌ها به اطلاع اعضای شبکه رسانده می‌شود.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

«مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی جهت تحقق تمدن اسلامی» وظیفه هدایت و هماهنگی مراکز علمی و تحقیقاتی در جهت اهداف نظام اسلامی بر عهده دارد. در راستای تحقق این نوع مدیریت تحقیقات، هدف این تحقیق ارائه الگوی راهبردی «مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات» است؛ الگوی وصفی مرکب از ابعاد و مؤلفه‌های موثر بر مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات و روابط و نسبت‌های بین آن‌ها. در این تحقیق براساس روش تحقیق تکاملی الگوی وصفی شامل سه بعد و ۹ مؤلفه (برای هر بعد سه مؤلفه) ارائه شده است. سپس برای مؤلفه‌ها معیارهای اسلامیت بیان شده است.

در این بخش جهت اجرایی‌سازی «الگوی راهبردی مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در نظام جمهوری اسلامی ایران» پیشنهادهای ارائه می‌گردد:

الف) ایجاد ستاد راهبری مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات ذیل ستاد نقشه جامع علمی کشور در شورای عالی انقلاب فرهنگی

ب) اتخاذ سیاست‌ها و هدف‌گذاری‌های مناسب در مدیریت اسلامی شبکه تحقیقات در ویرایش جدید نقشه جامع علمی کشور

ج) بازبینی نظام رتبه‌بندی مراکز آموزش عالی و مقالات علمی به منظور ایجاد شبکه مستقل علمی توسط وزارت علوم تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دانشگاه آزاد اسلامی

د) طراحی و ایجاد نرم‌افزارهای مناسب برای ارتباط محققین در شبکه اسلامی تحقیقات توسط وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات

ه) بازبینی نظام حمایت از تحقیقات توسط بنیاد ملی نخبگان

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- ابراهیمی، سعیده؛ عقیفیان، فرزانه و گل تاجی، مرضیه، پاییز و زمستان ۱۳۹۷، آیا اشتراک دانش در شبکه علمی ریسرچ گیت شاخص‌های بهره‌وری پژوهشگران را افزایش می‌دهد؟ مطالعه موردی فیزیکدانان برتر جهان، نشریه علمی-پژوهشی پژوهش نامه علم سنجی، شماره ۸: صفحات ۵۷-۷۲.
- آقایروز، علی و همکاران، ۱۳۸۹، مدیریت در اسلام، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ هفتم.
- اصنافی، امیر رضا، پاییز ۱۳۹۴، تأملی بر میزان حضور اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی در شبکه علمی ریسرچ گیت، نشریه علمی-پژوهشی تعامل انسان و اطلاعات، شماره ۷: صفحات ۶۱-۷۰.
- امامی کوپانی، امیرحسین و حقیقت، سید صادق، تابستان ۱۳۹۸، نسبت علم و دموکراسی در مطالعات و فلسفه علم معاصر، فصلنامه علمی - پژوهشی روش شناسی علوم انسانی، سال ۲۵، شماره ۹، ص ۳۵-۵۶.
- پیروزمند، علیرضا و جهانپخش عباس، ۱۳۹۷، مبانی و روش تحقیق تکاملی در علوم انسانی، نظریه ۳: کتابی در عالی‌ترین سطح و تحقیق برای انتخاب و معرفی نظریه‌های برتر در علوم انسانی، تهران، آفتاب توسعه.
- پیروزمند، علیرضا و علیخانی مهرجردی، محمد حسین، ۱۳۹۶، الگوی بومی ارتقاء کیفیت کالاهای فرهنگی، چهارمین همایش ملی ارتقاء کیفیت، آثار، محصولات و فعالیت‌های فرهنگی.
- تولایی، روح الله و فیلی، مینا، ۱۳۹۵، مفاهیم و کاربردهای نوین مدیریت دانش، تهران: نشر حتمی، چاپ سوم.
- حسینی الهاشمی، سیدمنیرالدین، ۱۳۷۶، سلسه مباحثی پیرامون «استراتژی امنیت ملی» (جلسه دوم)، قم: فرهنگستان علوم اسلامی.
- حسینی الهاشمی، سیدمنیرالدین، ۱۳۷۷، مباحث زیر ساختی پیرامون مبانی و مدل تعین (جلسه هجدهم)، قم: فرهنگستان علوم اسلامی.
- رضوی، سید مهدی، شیخ العراقرین زاده، حسن و صادقی، ابراهیم، ۱۳۹۶، مقدمه‌ای بر نظریه شبکه اسلامی تحقیقات، چاپ داخلی فرهنگستان علوم اسلامی، چاپ اول.
- دهمرد، محبعلی و ناستی زایی، ناصر، تابستان ۱۳۹۸، بررسی تأثیر اعتماد سازمانی بر تعهد سازمانی از طریق متغیر میانجی مشارکت سازمانی، پژوهش‌های مدیریت عمومی، سال دوازدهم، شماره چهل و چهارم، ص ۱۵۵-۱۸۰.
- سلیمی، قاسم و دیگران، بهمن و اسفند ۱۳۹۹، واکاوی تیم‌های مجازی پژوهشی در نظام آموزش عالی کشور: مطالعه موردی کیفی، دو ماهنامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، سال یازدهم، شماره ۴۶، ص ۱۰۵-۱۲۶.

محمدهاشمی، زهرا، تابستان ۱۳۹۶، ارتباط دانشگاه، صنعت و دولت با تکیه بر نقش نهادهای میانجی (موردپژوهی: کانون های هماهنگی دانش صنعت و بازار)، فصلنامه علمی-ترویجی رهیافت، ص ۷۵-۸۸.

مصباح یزدی، محمدتقی، ۱۳۸۸، پیش نیازهای مدیریت اسلامی، قم: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، چاپ دوم.

میرباقری، محمد مهدی، ۱۳۸۵، گفت وگویی علمی پیرامون مفهوم علم دینی، قم، انتشارات فجر ولایت، چاپ اول.

میرباقری، محمد مهدی، ۱۳۸۹، ساختار منطقی علوم انسانی اسلامی، قم، چاپ داخلی فرهنگستان علوم اسلامی چاپ اول.

ب) منابع انگلیسی

Borgatti.S.P& Halgin.D.S, (2011), On Network Theory, OrganizationScience, Vol. 22, No. 5, September–October 2011, pp. 1168–1181.

Mletzko C&etc,2012, Understanding the Meaning of Awareness in Research Networks, Open University of the Netherlands Centre for Learning Sciences and Technologies.

DARPA” DEFENSE ADVANCED RESEARCH PROJECTS AGENCY” 1958–2018,2018. Published by Faircount Media.

پ) منابع دیجیتالی

<https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-research/research-networks/html/index.en.html>

